

Kurumlar Kalitesi ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişki: Latin Amerika Üzerine Bir İnceleme

Gülşah ADAM¹, Ayşegül YILDIZ²

¹ Öğr. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, gulsah.adam@dpu.edu.tr, ORCID: 0009-0008-0950-8851

² Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, aysegul.yildiz@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8036-9910

Öz: İktisat temellerinin atıldığı günden bu yana, ekonomistler bireylerin refah düzeyine etki eden faktörleri anlamaya çalışmaktadır. Klasik iktisat görüşüne bağlı Adam Smith, John Stuart Mill ve David Ricardo gibi iktisatçılar insan refahını şekillendiren temel unsurların kurumlar, kamu politikaları ve hukukun üstünlüğü gibi kavramlar olduğunu vurgulamıştır. Bu tartışmalar ışığında mevcut çalışma, Latin Amerika ülkelerinde resmi kurumsal kalite ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir. Öznel iyi oluş, bireylerin yaşam memnuniyeti ile ölçülürken, resmi kurumsal kalite demokratikleşme düzeyi, hukuki kurumsal kalite endeksi ve kamu tüketim harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı gibi faktörler temel alınarak değerlendirilmiştir. Araştırma, 2010-2021 dönemine ait Latin Amerika ülkelerini kapsayan Gallup Dünya Anketi (GWP) verilerini kullanmaktadır. Bulgular, yüksek hukuki kurumsal kalite ve öznel iyi oluş seviyeleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kamu tüketim harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının düşüklüğünün bireylerin yaşamdan duydukları memnuniyeti artırdığı gözlemlenmiştir. Bu çalışma, politika yapıcılar için, kurumsal kalite iyileştirmelerinin bireylerin refahına olan etkisini vurgulayarak, Latin Amerika'da toplumsal huzurun sağlanmasında kurumsal kalitenin önemine dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Kalite, Öznel İyi Oluş, Yapısal Eşitlik Modellemesi

Jel Kodları: H40, I31, C40

The Relationship Between Institutional Quality and Subjective Well-Being: A Study on Latin America

Abstract: Since its earliest development, the field of economics has been concerned with identifying the fundamental drivers of human welfare. Economists such as Adam Smith, John Stuart Mill, and David Ricardo, who adhered to the classical economic view, emphasised that the basic elements that shape human well-being are concepts such as institutions, public policies, and the rule of law. In light of these discussions, this study analyses the relationship between the quality of formal institutions and subjective well-being in Latin American countries. While subjective well-being is measured by individuals' life satisfaction, the quality of formal institutions is evaluated based on factors such as the level of democratisation, the legal quality index, and the share of government consumption expenditures in national consumption. The research uses Gallup World Poll (GWP) data covering Latin American countries for the period 2010-2021. The findings show that there is a significant and positive relationship between legal quality index and subjective well-being. In addition, it is observed that low levels of government consumption within total government expenditures positively impact subjective well-being. This study draws attention to the importance of institutional quality in ensuring social peace in Latin America by highlighting the effect of institutional improvements on the well-being of individuals for policymakers.

Atf: Adam, G. & Yıldız, A. (2025). Kurumlar kalitesi ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki: Latin Amerika üzerine bir inceleme. *Fiscaeconomia*, 9(2), 903-926. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1538475>

Geliş Tarihi: 27.08.2024
Kabul Tarihi: 30.12.2024

Telif Hakkı: © 2025. (CC BY) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Keywords: Institutional Quality, Subjective Well-being, Structural Equation Modeling

Jel Codes: H40, I31, C40

1. Giriş

İnsan mutluluğunun doğası binlerce yıldır etik ve felsefenin en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir. 1990'lı yılların başında öznel iyi oluşu etkileyen unsurların hem akademik araştırmalarda hem de kamuoyunda daha geniş ilgi görmeye başlamasıyla birlikte özellikle psikoloji ve ekonomi alanlarında bu konu üzerinde çok sayıda disiplinler arası çalışma gerçekleştirilmiştir.

Ekonomi biliminde kullanılan standart fayda fonksiyonları, daha yüksek düzeyde mevcut kişisel gelirin daha yüksek fayda getirdiğini varsaymaktadır. Richard Easterlin 1974 yılında ekonomi literatürüne mutluluk verilerini dahil eden ilk isim olarak bu temel varsayımı test etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bu araştırma yoksul bireylerin zengin bireylere oranla daha düşük seviyede mutlu olduklarını tespit etse dahi, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ortalama gelirin önemli seviyede artmasına rağmen bireylerin mutluluk düzeylerinin sabit kaldığını ortaya koymuştur. Bu yapı sadece Amerika Birleşik Devletleri'ne özgü olarak kalmamış, Fransa, Almanya ve Japonya gibi ülkelerin de içinde bulunduğu birçok ülkede farklı zaman dilimlerinde gözlemlenmiştir (Tella vd., 2003; Easterlin, 1995; Blanch-Flower & Oswald, 2004).

İnsan refahına uygulanan standart fayda fonksiyonlarının temel varsayımındaki bu çelişki üzerine Frey, Benz & Stutzer (2004) günümüzde kullanılan standart fayda fonksiyonlarının sonuç odaklı olduğunu, diğer bir deyişle, bireysel faydanın, araçsal sonuçlarla ilişkili fayda ve maliyetlerin bir sonucu olduğunu tartışmıştır. Bunun üzerine Frey, Benz & Stutzer (2004) literatüre prosedürel fayda kavramını kazandırmıştır. Ekonomik faydanın aksine, süreçlerin araçsal olmayan memnuniyetlerini ve hoşnutsuzluklarını ifade eden prosedürel fayda, bireylerin sadece gerçek sonuçlar ile yani 'ne' ile ilgilenmediğini, bu sonuçlara yol açan koşul ve süreçlere, yani 'nasıl' sorusuna da değer verdiğini göstermektedir.

Bu tartışmanın devamında, Frey & Stutzer 2010 yılında "Mutluluk ve Ekonomi" adlı eseri yayımlamış ve mutluluk konseptinin ekonomi alanı için de ilgi çekici ve ampirik olarak geçerli bir kavram olduğuna dair farkındalığı ekonomistler arasında perçinlemiştir. Adam Smith'in (1776) izinden giderek Frey & Stutzer (2010), insan mutluluğuna ve yaşam memnuniyetine katkı sağlayan unsurların sadece kişilik yapısı, demografik faktörler, gelir ve makroekonomik dinamikler ile sınırlı olmadığını; ekonomiyi ve toplumu şekillendiren kurumsal unsurların da insanın iyi oluş durumunu etkilediğini tartışmıştır. Benzer olarak Bennet, Nikolaev & Aidt'in (2016) çalışması da kurumların, bireylerin benlik algılarını nasıl değerlendirdiklerini etkileyerek bireyler için bağımsız bir fayda kaynağı sağlayabileceğini öne sürmüştür.

Literatürdeki çok sayıda çalışmada, prosedürel fayda kavramı göz önünde bulundurularak resmi kurumsal kalite ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki araştırılmış fakat herhangi bir uzlaşıya varılamamıştır. Bu makale, Latin Amerika ülkelerindeki resmi kurumsal kalite ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi 2010-2021 verilerine dayanarak yapısal eşitlik modelinin çatısı altında yer alan ve nedensel ilişkilerin gösterimine olanak sağlayan yol analizi ile incelemektedir. Latin Amerika bölgesinin vaka çalışması olarak tercih edilmesinin en önemli sebeplerinden biri, bölge ülkelerinde siyasi bir kurum olan demokrasinin ciddi tehditler ile karşı karşıya olmasına rağmen öznel iyi oluş seviyesinin dünya ortalamasının üzerinde seyretmesidir (IDEA, 2019). Çalışmanın sonuçları demokratikleşme düzeyi ile öznel iyi oluş arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki olduğunu işaret ederken, yüksek seviyede hukuki kurumsal kalitenin, düşük yolsuzluk algısı ve kamu tüketim harcamalarının Latin Amerika toplumlarının yaşamdan duydukları memnuniyeti pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı etkilediğini göstermiştir.

Çalışmanın geri kalanı şu şekilde yapılandırılmıştır: İkinci bölümde resmi kurumların öznel iyi oluşa etkilerini tartışan kapsamlı bir literatür yer almaktadır. Üçüncü ve dördüncü bölümde kullanılan yöntem ve çalışmada kullanılan veri seti detaylandırılmaktadır. Beşinci ve altıncı bölümler ise ampirik bulgular ve sonuçları değerlendirmektedir.

2. Literatür

Nobel ödüllü North (1991), kurumları siyasi, ekonomik ve sosyal etkileşimi yapılandıran, insan tarafından tasarlanmış kısıtlamalar olarak tanımlamıştır. North (1991) kurumları, yaptırımlar, tabular, gelenekler ve davranış kurallarından oluşan resmi olmayan kurumlar ve anayasalar, yasalar, mülkiyet hakları gibi kavramlardan oluşan resmi kurumlar olmak üzere iki farklı şekilde değerlendirmiştir. Resmi kurumlar devletler tarafından oluşturulurken resmi olmayan kurumlar kültür mirasının bir parçası olarak günümüze aktarılmaktadır.

Resmi kurumları temel alan çalışmalar, kendi aralarında bu kurumları siyasi, hukuki ve ekonomik kurumlar olmak üzere üç kategoriye ayırmaktadır. Siyasi kurumlar, bireylere kendi çıkarları ile uyuşan politikaları elde edebilmek için siyasi sürece dahil olabilecekleri veya bu siyasi süreci etkileyebilecekleri araçları sağlar (Frey & Stutzer, 2000a; Bjornskov vd., 2010). Hukuki resmi kurumlar, iyi işleyen bir hukuk sisteminin ve kamu bürokrasisinin etkinliğini ve adillliğini içerir. Burada hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, yargı denetimi ve insan hakları gibi kavramlara atıflarda bulunulur. Ekonomik kurumlar ise ekonomik faaliyetleri mümkün kılan ve kısıtlayan kuralları kapsar. Bu kurumlar, ekonomik özgürlük, mülkiyet haklarının korunması, serbest ticaret ve regülasyonlar gibi unsurları içerir (Berggen & Bjornskov, 2020).

Öznel iyi oluş kavramı dikkate alındığında, resmi kurumların bireylerin yaşamlarını bilişsel olarak değerlendirmeleri üzerindeki etkisi kaçınılmaz bir gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Öznel iyi oluş, biliş ve duygudan oluşan iki temel boyutu içeren bir tutum olarak tanımlanmıştır. Duygu, ruh halleri ve duygulara verilen isimdir ve insanların yaşamlarında meydana gelen olaylara ilişkin duygusal tepkilerini ve anlık değerlendirmelerini ifade eder. Bilişsel bileşen ise öznel iyi oluşun akılcı veya entelektüel yönlerini kapsar ve tatmin ve doyum ölçütleriyle değerlendirilir (Frey & Stutzer, 2010; Diener vd. 2011; Shiroka-Pula vd. 2023). Kurumsal kalite ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi inceleyen literatürde, öznel iyi oluş ölçütü ağırlıklı olarak insanların hayatlarını bir bütün olarak nasıl değerlendirdikleri üzerinden ele alınmıştır. Aynı zamanda yaşam memnuniyeti olarak da tanımlanan bu kavram, "bir kişinin kendi hayatına ilişkin bilişsel ve duygusal değerlendirmeleri" olarak tanımlanan öznel iyi oluşun iki unsurundan ilkinde karşılık gelmektedir (Berggen & Bjornskov, 2020).

2.1. Siyasi Kurumlar ve Öznel İyi Oluş

Siyasi kurumlar ile yaşam memnuniyeti arasında bir ilişkinin olabileceğine dair bulgular Helliwell vd. (2019) tarafından Dünya Mutluluk Raporu'nda belgelenmiştir. Rapor, ortalama yaşam memnuniyetini otokrat devletler için 4,85 puan, demokratik devletlerde ise 5,81 puan olarak göstermektedir. Dünya Mutluluk Raporu bu ilişkinin varlığını işaret etmesine rağmen, literatürde bu konu üzerine henüz bir uzlaşma yer almamaktadır. Siyasi kurumların başında gelen demokrasi unsuru ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiye dair genel bulgu, bu iki unsur arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu anlamlı ve pozitif yönlü ilişki genellikle yüksek gelirli ülkelerde ya da ülkelerin yüksek gelirli bireyleri arasında gözlemlenmiştir (Bjornskov vd., 2010; Bjornskov & Ming-Chang, 2015; Dorn vd., 2008; Altman vd., 2017; Bavetta vd., 2017; Helliwell & Huang, 2008; Inglehart vd., 2008; Owen vd., 2008). Elde edilen bulgular, demokrasinin ancak belirli bir gelir ve konfor seviyesine ulaştıktan sonra bireylerin öznel iyi oluşlarına katkı sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Orviska vd. (2014), bu sonuçların aksine, demokrasi ve iyi oluş arasında pozitif bir ilişki olduğunu fakat bu ilişkinin erkekler, zengin bireyler ve zengin ülkeler için geçerli olmadığını göstermiştir. Literatürde yer alan çok sayıda çalışma ise demokrasi ile yaşam memnuniyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya koyamamaktadır (Bjornskov, 2003; Bjornskov vd., 2008; Dorn vd., 2008; Inglehart, 2009; Inglehart & Klingemann, 2000).

Yukarıda bahsedilen sonuçlara ek olarak, Frey & Stutzer (2000a; 2000b) doğrudan demokrasinin yaşam memnuniyetine etkilerine dikkat çekmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar incelendiğinde doğrudan demokrasinin, siyasi kararların bireylerin

tercihleri ile uyumlu olmasını sağladığı tespit edilmiş ve bireylere kazandırdığı prosedürel fayda sayesinde yaşam memnuniyetini artırıcı etki gösterdiği ortaya çıkarılmıştır. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken husus, söz konusu çalışmaların İsviçre gibi spesifik bir ülke üzerinden yürütülmesidir. Buna rağmen, Radcliff & Shufeldt'in (2016) Amerika Birleşik Devletleri için yürüttüğü çalışma Frey & Stutzer'in bulguları ile benzerlik göstermektedir. Çalışmada doğrudan demokrasi ile yaşam memnuniyeti arasındaki pozitif ilişkinin belirleyicisi gelir seviyesidir. Bu pozitif ilişkiden yoksul bireyler diğer gelir gruplarındaki bireylere göre daha olumlu etkilenmektedir.

2.2. Hukuki Kurumlar ve Öznel İyi Oluş

Siyasi kurumların yaşam memnuniyetine etkisi olduğu gibi, yasal kurumların etkilerine dair de literatürde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bjornskov & Ming-Chang (2015) iyileştirilmiş yasal sistemlerin göreceli olarak daha yüksek bir refah seviyesine ulaşmış ülkelerde mutluluğu artırdığını ve aynı zamanda sefaleti de ciddi anlamda önlediğini göstermiştir. Yasal kurumların unsurlarından biri olan hukukun üstünlüğü kavramı ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki de literatürde kendisine yer bulmaktadır. Nikolova (2016) gelişmiş ülkeler ve geçiş ekonomisi ülkeleri arasındaki mutluluk farkını incelemiş ve hukukun üstünlüğünün bu farkı açıklamada tamamen olmasa da anlamlı bir yeterliliğinin olduğunu göstermiştir. Benzer olarak Fereidouni vd. (2013) hukukun üstünlüğü ile yaşam memnuniyeti arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığını 14 farklı MENA ülkesi için incelemiş ve hukukun üstünlüğünün bölgedeki yaşam memnuniyetini pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediğini ortaya koymuştur.

Eşit haklara sahip olma, kadın hakları, kadın-erkek eşitliği gibi gelişmiş yasal kurumların göstergesi olan kavramların da yaşam memnuniyetini doğrudan ve pozitif yönde etkilediğine dair araştırmalar literatürde yer almaktadır. Berggren vd. (2017) eşcinsel bireyler ile heteroseksüel bireylere kanun önünde eşit yasal hakların tanınmasının yaşam memnuniyetini artırdığını gösterirken, diğer bir çalışmalarında da bireylerin birliktelik kurmasının, evlenmesinin ve evlat edinmesi gibi durumların yasalar karşısında tanınmış olmasının da mutluluk ile pozitif bir ilişkisi olduğunu tartışmıştır (Berggren vd., 2018).

2.3. Ekonomik Kurumlar ve Öznel İyi Oluş

Literatürde ekonomik kurumlar ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişki ekonomik kurumları oluşturan dört temel unsur (ekonomik özgürlük, kamu harcamaları, küreselleşme ve iş gücü piyasası kurumları) üzerinden değerlendirilmektedir. İlki, her bireyin kendi emeğini ve mülkiyetini kontrol etmesini sağlayan ekonomik özgürlüktür (Heritage Foundation, 2024). Kişisel tercih, gönüllü değişim, pazarlara girme ve rekabet etme özgürlüğü, bireyin ve özel mülkiyetinin güvenliği gibi unsurlar ekonomik özgürlüğün yapı taşlarını oluşturmaktadır (Fraser Enstitüsü, 2024). Ekonomik özgürlük ölçümlerinde kullanılan en yaygın iki gösterge Fraser Enstitüsü tarafından yayınlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi ve Heritage Vakfı tarafından yayınlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi'dir. Bu alanda yapılan çalışmalar bu iki endeksi kullanarak ekonomik özgürlüğün yaşam memnuniyetini pozitif yönde etkilediğini öne sürmektedir (Graafland, 2018; Bavetta & Navarra, 2011; Evrensel, 2015; Gehring, 2013; Nikolaev, 2014, Rode vd., 2013).

Ovaska & Takashima (2010) toplumlarda ekonomik özgürlüğe erişimin yaşam memnuniyeti daha düşük olan bireylere daha fazla fayda sağladığını tespit etmiştir. Dolayısıyla iyileştirilen özgürlükler, öznel iyi oluşu artırmanın yanında ulusal iyi oluş eşitsizliğini azaltan bir etki de yaratmaktadır.

Bireysel iyi oluşu etkileyen ikinci ekonomik kurum devlet harcamalarının ülke ekonomilerindeki payıdır. Standart neo-klasik teoriye göre hükümetler piyasa başarısızlıklarını ve toplumdaki koordinasyon sorununu çözerek piyasa ekonomisinin işleyişini mümkün kılar ve piyasa sürecinin yol açabileceği yanlış tahsisleri engeller (Musgrave, 1959). Klasik görüş ise hükümetlerin, vatandaşların iyi oluşlarını maksimize

ederek toplumsal refahı artıracağını öne sürer. Bu durumda devletin ekonomideki payının büyüklüğü ile ortalama yaşam memnuniyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki görülmesi beklenebilir (Bjornskov vd., 2007).

Klasik görüş piyasa başarısızlıklarına odaklanırken, kamu tercihi teorisi kuramı hükümet başarısızlıklarına odaklanmaktadır. Kamu tercihi teorisi kuramı, klasik görüşün piyasa aktörlerine atfettiği fayda maksimizasyonu davranışının, devlet görevlileri, idareciler ve bürokratların piyasa dışı faaliyetlerinde de görülebileceğini savunmaktadır. Diğer bir deyişle kuram, hükümet faaliyetlerine karar verirken ve bunları yürütürken kendi menfaatlerini ön planda tutan politikacıların varlığına dikkat çekmektedir. Hükümetlerin genelde toplumun refahı pahasına kendi refahlarını maksimize edebileceği ve bu yüzden aşırı yükselen devlet harcamalarının yaşam memnuniyetini olumsuz etkileyebileceği endişesi ortaya çıkabilmektedir (Bjornskov vd., 2007).

Literatürde yer alan çok sayıda çalışma kamu tercihi kuramını destekler niteliktedir. Bjornskov vd. (2007), yüksek kamu harcamalarının yaşam memnuniyetinde düşüşe yol açtığını tespit etmiştir. Bu negatif korelasyonun, özellikle sol hükümetlerin iktidarlığında erkekler, düşük ve orta-gelirli bireyler için daha güçlü olduğu gözlenmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda tamamlayıcı bir çalışma yürüten Bjornskov vd. (2008), farklı siyasi görüşlere mensup her bireyin bu yüksek harcamalardan olumsuz etkilendiğini göstermiştir. Knoll & Pitlik (2016) Avrupa ülkelerinde de olumsuz etkinin görüldüğünü, fakat bu etkinin yüksek gelir gruplarında, düşük gelir gruplarına oranla daha güçlü bir şekilde tezahür ettiğini öne sürmüştür.

Geçiş ekonomilerinde ise bu durumun tam tersi gözlenmektedir. Perovic & Golem'in (2010) geçiş ekonomisi kapsamında yer alan 13 ülkeyi ele alarak yürüttükleri çalışma kamu harcamaları payının bireylerin mutluluğunu önemli ölçüde artırdığını ortaya çıkarmıştır. Hessami (2010) ise bu iki unsur arasında ters U şeklinde bir ilişki tespit etmiş ve düşük gelir grubundaki bireyler ile sol görüşlü bireylerin kamu harcamalarından toplumun diğer kesimlerine göre daha yüksek bir fayda sağladığını göstermiştir.

Literatürde ele alınan üçüncü ekonomik kurum küreselleşme ile ilintilidir. Stolper-Samuelson teoremi küreselleşmenin kazananları ve kaybedenlerine dair net bir görüş sunmaktadır. Buna rağmen O'Rourke (2006) küreselleşmenin bireylerin refahı üzerindeki toplam etkisini belirlemenin, bu ilişkinin barındırdığı olumlu ve olumsuz unsurlardan dolayı zor olabileceğini öne sürmüştür. Teoreme göre, küreselleşme sonucunda gelişmiş bölgelerde yaşayan yüksek vasıflı çalışanların refahının, düşük vasıflı çalışanların refahına göre daha hızlı artması beklenmektedir.

Yukarıda tartışılan hipoteze ek olarak Hessami (2011), yüksek gelir grubunda yer alan bireylerin küreselleşmenin sağladığı seyahat ve tüketim fırsatlarından daha fazla fayda sağlayabileceğini; ayrıca, genç bireylerin küreselleşme sayesinde işgücü piyasasındaki artan fırsatlardan, daha olgun yaş gruplarına göre daha çok yararlanabileceğine dair hipotezler öne sürmüştür. Hessami'nin (2011) bulguları, küreselleşmenin, yüksek gelir grubunda yer alan bireylerin, yüksek vasıflı çalışanların ve yaşlıların yaşam memnuniyetine etkisinin diğer kesimlere göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Hessami'nin ilk iki bulgusu hipotezleri doğrularken, yaşlıların yaşam memnuniyetine dair son bulgusu söz konusu hipotezin geçersiz olduğunu ortaya koymuştur. Hessami bunu, küreselleşmiş işgücü piyasasının genç bireylerin, ustalaşması gereken becerilerin ve ülkeler arası sosyal ilişkileri sürdürmenin zorlukları açısından baskı ile karşılaşma ihtimali ile açıklamıştır.

Dördüncü olarak, küreselleşmede olduğu gibi işgücü piyasası kurumlarının etkisi de toplumun bazı kesimlerini olumlu bazı kesimlerini olumsuz etkilediğinden bu kurumların ortalama yaşam memnuniyetine etkisini tahmin etmek güç olabilir. Örnek vermek gerekirse, istihdam korumasının genellikle işgücü piyasasındaki değişimi durağanlaştırdığı, bu nedenle de nüfusun alt gruplarında yer alan bireylerin -özellikle yaşlı işçiler ve kadınların- aktif nüfustan dışlanmasına sebep olduğu düşünülmektedir. İşsizlik yardımları ise dışlanan bireyler için fayda sağlarken, bu faydanın mali yükünü çalışan kesimin omuzlarına yüklemektedir. Dolayısıyla işsizlik yardımlarının piyasadan

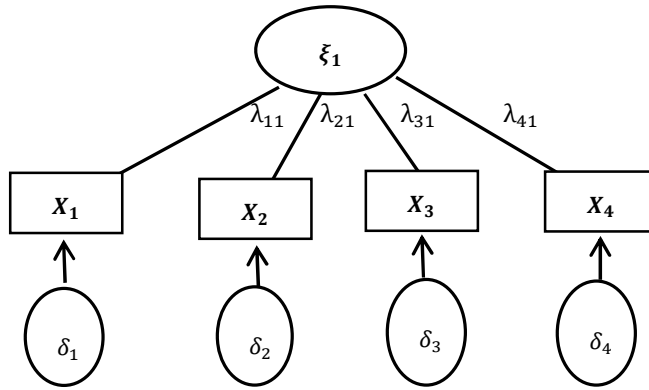
dışlanmış kesimler tarafından savunulması beklenirken, istihdamın korunmasının da aktif olarak işgücüne katılmış bireyler tarafından desteklenmesi öngörülmektedir (Ochsen & Welsch, 2012). Bu hipotezleri test etmek için Ochsen & Welsch (2012) 10 farklı Avrupa ülkesinin 1975-2002 dönemine ait verilerini incelemiştir. Elde edilen bulgular istihdam korumasındaki artışın ve daha yüksek sosyal yardım yenileme oranının ortalama bir bireyin yaşam memnuniyetini artırdığını ortaya koymuştur. Yazarlar bu iki ekonomik kurumun toplumun farklı kesimlerine olan etkisini de incelemişler ve daha sıkı istihdam koruması ve daha cömert işsizlik yardımlarının iyi eğitilmiş nüfusu ve emeklileri toplumun diğer kesimlerine göre daha az etkilediğini göstermiştir. Daha yüksek işsizlik yardımları kadınlara, özellikle ev hanımlarına ve işsizlere daha avantajlı bir durum sağlarken istihdam korunmasından 40 yaş üstü kişiler ve kadınlar daha az olumlu etkilenmiştir.

Sonuç olarak, literatürde resmi kurumlar ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki üç temel başlık altında incelenebilir. İlk olarak, vatandaşlara kolektif karar alma süreçlerine katılma imkânı sunan demokratik yönetim biçiminin, belirli koşullar altında yaşam memnuniyetini artırdığı savunulabilir. İkinci olarak, hukukun üstünlüğünün sağlanması, her vatandaşın ayırım gözetilmeksizin hukuki anlamda eşit muamele görmesiyle yaşam memnuniyeti arasında olumlu bir ilişki kurmaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik faaliyetlerde piyasa mekanizmalarının daha geniş bir rol üstlenmesinin, bireylerin yaşam memnuniyetini artırıcı etkiler yarattığı gözlemlenmektedir. Bu üç temel bulgu, resmi kurumsal kalitenin iyileştirilmesinin bireylerin yaşam memnuniyeti ve öznel iyi oluş düzeyleri üzerinde doğrudan ve olumlu etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

3. Yöntem

Çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden biri olan Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM), çağımızda ekonomi, tıp, sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimleri öncelikli olmak üzere çok sayıda bilim dalı tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Raykov & Marcoulides, 2006). YEM, bilimsel araştırmalarda öne sürülen hipotezlerin geçerliliğinin sınanması amacıyla, belirli teorik bir temele dayalı olarak, gizil/gözlenemeyen ve gözlenen değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin test edilmesine dayalı kapsamlı bir istatistiksel yöntemdir (Hoyle, 1995).

YEM’de sosyal bilimlerde sıklıkla incelenen zekâ, duygu, tutum, güdü ve motivasyon gibi soyut gerçekler gizil değişkenleri ifade etmekte ve doğrudan ölçülememektedir. Bununla birlikte literatürde gösterge değişken olarak da isimlendirilen gözlenen değişkenler ise doğrudan ölçülebilmektedir. Örneğin zeka psikolojik bir olguyu ifade ederken, zekanın ölçülebilmesi IQ testleri yardımıyla gerçekleşmektedir (Schumacker & Lomax, 2010). YEM, gözlenen değişkenler ile tanımlanan gizil değişkenlerden oluşan yapısal modeli, gözlenen değişkenlerden oluşan ölçüm modeli ile birleştirir. Ölçüm modeli, gizil değişkenleri gözlenen değişkenlerin doğrusal işlevleri olarak değerlendirir. Yapısal model ise gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü ve gücünü gösterir (Arı & Yılmaz: 2017; Moore, 1995). Değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri tahmin ederken faktör analizini ve çoklu regresyon analizini birleştiren YEM’in bir bileşeni olan ölçüm modelinde amaç, gözlenen değişkenlerin gizil değişkenleri ne düzeyde açıkladığını ortaya koymaktır. (Tran vd., 2022; Khine, 2013; Jöreskog & Sörbom, 1993). Örnek bir ölçüm modeli Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Ölçüm Modeli (Kaynak: Li vd., 1998.)

Burada ξ , gizil/gözlenemeyen değişkeni, λ , gözlenen ve gizil değişken arasındaki yapısal katsayıyı, X , gözlenen dışsal/eksojen değişkeni ve δ ise gözlenen dışsal değişkendeki ölçüm hatasını ifade etmektedir (Çokluk, 2014). Gizil değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkiler eşitlik 1, 2 ve 3 ile temsil edilmektedir.

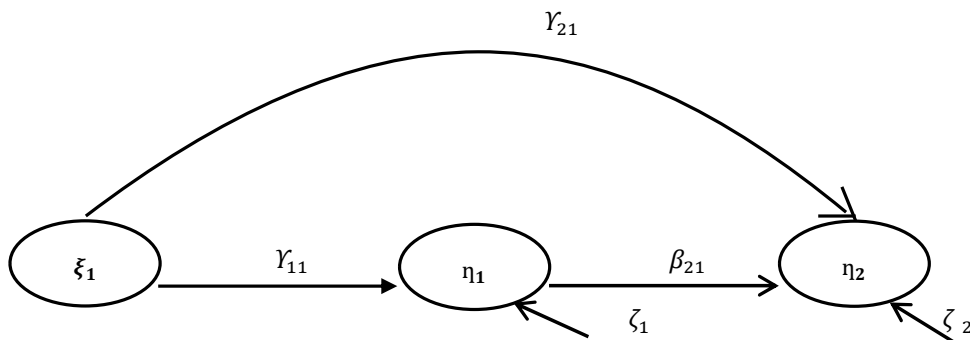
$$x_1 = \lambda_{11}^x \xi_1 + \delta_1 \quad (1)$$

$$x_2 = \lambda_{21}^x \xi_1 + \delta_2 \quad (2)$$

$$x_3 = \lambda_{31}^x \xi_1 + \delta_3 \quad (3)$$

λ_i katsayıları gizil değişkende meydana gelen 1 birimlik değişme karşısında gözlenen değişkende meydana gelecek değişimin büyüklüğünü belirtir. λ_i 'ler regresyon katsayıları şeklinde yorumlanmaktadır. δ katsayıları ise ölçüm hatalarını simgeler ve gözlenen ve gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olur (Bollen, 1989). Eşitliklerin genel gösterimi ise $x = \lambda^x \xi + \delta$ şeklindedir.

Gizil değişkenler arasındaki nedensel ilişkilerin incelendiği ve nedensel etkiler ile açıklanan/açıklanmayan varyansın belirlendiği yapısal modelde ise teorik olarak anlamlı olan değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve gücü değerlendirilmektedir (Jöreskog & Sörbom, 1996; Bowen & Guo, 2011).

Şekil 2. Yapısal Model (Kaynak: Sharma, 1996.)

Şekil 2'de gösterilen yapısal modeline ait eşitlikler aşağıda gösterilmektedir.

$$\eta_1 = \gamma_{11} \xi_1 + \zeta_1 \quad (4)$$

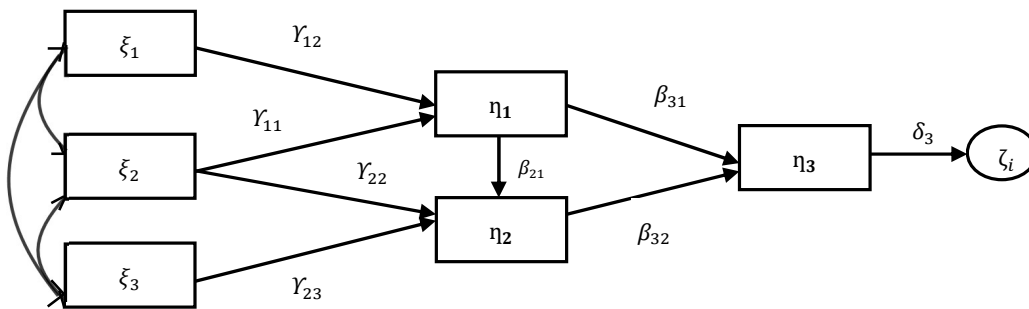
$$\eta_2 = \gamma_{21}\xi_1 + \beta_{21}\eta_1 + \zeta_2 \quad (5)$$

Burada, η_i , içsel/endojen gizil değişkenleri, ξ_i , diğer yapılardan etkilenmesi mümkün olmadığından dışsal/eksojen değişkenleri, γ_{11} , γ_{21} ve β_{21} yapısal katsayıları ve ζ hata terimlerini ifade etmektedir. β_{21} , ξ_1 'in sabit olması durumunda, η_1 'de meydana gelen bir birimlik değişimin η_2 'nin beklenen değerinde ne oranda değişime yol açacağını temsil eden katsayıdır. Diğer yapısal katsayılar (γ_{11} ve γ_{21}) için de benzer yorumlar yapılabilmektedir. (Bollen, 1989; Sharma, 1996).

3.1. Yol Analizi

YEM, araştırmacıların birden fazla bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki karmaşık ilişkileri eş zamanlı olarak modellenmesine ve tahmin edilmesine olanak tanır (Hair vd., 2021). YEM'in spesifik bir türü olan yol analizi ise ilk olarak Amerikalı genetik bilimci ve biyometrisyen Sewall Wright (1921) tarafından geliştirilmiştir. Davranış bilimlerinde ve sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan yol analizini Wright; parametrelere ilişkin kovaryans ve korelasyon eşitlikleri, yol diyagramları ve değişkenler arasındaki doğrudan, dolaylı ve toplam etkilerin ayrıştırılması şeklinde üç ana unsur temelinde ele almıştır (Loehlin, 2004; Bollen, 1989; Tran vd., 2022; Golob, 2003). Gözlenen değişkenler arasındaki ilişkinin regresyon analizi ve korelasyon katsayıları yardımıyla belirlendiği yol analizi nedensel ilişkileri görsel olarak temsil etme olanağı sunarak sonuçların daha kolay anlaşılmasını ve yorumlanmasını mümkün kılar (Schumacker & Lomax, 2010; Çokluk, 2014).

Yol analizi, belirli bir sonucun altında yatan nedensel süreçleri çözümlemek için nicel verileri kullanan araştırmacılara yol gösteren metodolojik bir araçtır. Çoklu regresyon analizinin bir uzantısı olan yol analizi yöntemi varsayılan bir nedensel sistem içindeki etkilerin büyüklüğünü ve gücünü tahmin eder. Yol analizini kullanmanın avantajlarından biri, araştırmacıları değişkenlerin birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu açıkça belirtmesi ve böylece belirli bir sonucu etkileyen süreçler hakkında açık ve mantıksal teorilerin geliştirilmesini teşvik etmesidir. Yol analizi, araştırmacıların bir sonucu etkileyen çeşitli faktörleri doğrudan ve dolaylı bileşenlere ayırmasına olanak sağlaması açısından da avantajlıdır. Tek bir çoklu regresyon modeli aynı anda yalnızca bir yanıt değişkenini tahmin ederken; yol analizi, değişkenler arasında önerilen tüm teorik ilişkileri aynı anda ilişkilendirmek için gereken sayıda regresyon denklemini ortaya koyar (Lleras, 2005).

Şekil 3. Gözlenen Değişkenlerle Bir Yol Diyagramı Örneği (Kaynak: Iacousse vd., 2021)

Şekil 3'te yer alan örnek yol modeli üç dışsal değişken ve üç içsel değişken içermektedir. Bir dizi standartlaştırılmış rastgele değişken ($\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_q, \eta_1, \dots, \eta_p$) için yol analizi modelinde yer alan ilişkilere ait regresyon denklemi eşitlik 6'da gösterildiği şekilde tanımlanır:

$$\eta_i = \sum_{j=1}^p \beta_{ij} \eta_j + \sum_{k=1}^q \gamma_{ik} \xi_k + \delta_i \zeta_i \quad (6)$$

Modelde her değişken çifti arasındaki varsayılan bir neden, nedenden sonuca doğru tek başlı bir okla gösterilir. İki değişken arasında bir okun olmaması, aralarında doğrudan bir nedensellik bulunmadığı anlamına gelir. İki değişkeni birbirine bağlayan çift başlı eğri oklar ise iki değişkenin ilişkili olabileceğini ancak aralarındaki ilişkinin model tarafından analiz edilmediğini ve ilişkinin yönüne dair herhangi bir tahmin yapılmadığını ifade etmektedir.

$$\begin{aligned} \eta^t &= (\eta_1, \dots, \eta_p), \quad \xi^t = (\xi_1, \dots, \xi_q), \quad \zeta^t = (\zeta_1, \dots, \zeta_p) \\ B &= \beta_{ij} & \Gamma &= (\gamma_{ik}) & \Delta &= \text{diag}(\delta_i) \\ 1 \leq i \leq p & & 1 \leq i \leq p & & 1 \leq i \leq p \\ 1 \leq j \leq p & & 1 \leq k \leq q & & \end{aligned} \quad (7)$$

Yukarıdaki denklem kümesi aşağıdaki biçimde yeniden yazılabilir:

$$\eta = B\eta + \Gamma\xi + \Delta\zeta \quad (9)$$

Burada $\xi_1, \xi_2, \dots, \xi_q$ değişkenleri nedenleri model tarafından tanımlanmadığı için dışsal/eksojen değişkenler; $\eta_1, \dots, \eta_p$ değişkenleri ise nedenleri model içerisinde tanımlandığından içsel/endojen değişkenler olarak adlandırılır. $\zeta_1, \dots, \zeta_p$ ise hata terimlerini ifade etmektedir. Dışsal değişkenler arasındaki korelasyon ϕ ile ($E[\xi\xi^t] = \phi$), hata terimleri arasındaki korelasyon matrisi ise ψ ile ($E[\zeta\zeta^t] = \psi$) gösterilir. Son olarak B , Γ ve Δ her değişken çifti arasındaki varsayılan nedenlerin büyüklüğünü ölçen yol katsayılarını ifade eder (Iaousse vd., 2021).

3.1.1. Endojen ve Eksojen Değişkenler

Değişkenlerin yol modellerinde çoğunlukla birden fazla rolü bulunmaktadır ve bu, yol analizinde kullanılan analitik dile de yansır. Bir değişken modelde yer alan diğer değişkenlerle ilişkisi bakımından bağımsız değişken konumundayken eş zamanlı olarak bazı değişkenler için bağımlı değişken rolünü üstlenebilir. Bu nedenle yol analizinde bağımlı ve bağımsız değişken yerine eksojen ve endojen değişken kavramları yer almaktadır. Eksojen/dışsal değişkenler, nedeni modelin dışında olan ve rolü modeldeki diğer değişkenleri veya sonuçları açıklamak olan değişkenlerdir. Endojen/içsel değişkenler ise, model içindeki bir veya daha fazla değişkenin neden olduğu değişkenlerdir. Modelde endojen değişkenlere doğru uzanan oklar bulunur (Meydan & Şeşen, 2015; Lleras, 2005).

3.1.2. Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Değişkenler arasındaki nedensel ilişkiler doğrudan ve dolaylı etkilerden oluşabilir. Doğrudan nedensel etkiler, doğrudan bir değişkenden diğerine giden etkilerdir. Bir başka deyişle doğrudan etki, iki yapıyı tek bir okla birbirine bağlayan ilişkileri tanımlar (Hair vd., 2021). Öte yandan dolaylı etkiler, iki değişken arasındaki ilişkiye bir veya daha fazla değişkenin aracılık etmesi durumunda ortaya çıkar. Dolaylı etkilerin büyüklüğü, nedensel olarak ilişkili iki değişken arasındaki yol boyunca yol katsayılarının çarpımı alınarak belirlenir. (Lleras, 2005). Toplam etki ise doğrudan ve dolaylı etkilerin toplamını ifade eder (Garson, 2013).

3.1.3. Yol Katsayıları

Yol katsayısı, yol modelindeki eksojen bir değişkenin endojen değişken üzerindeki doğrudan etkisini gösteren standartlaştırılmış regresyon katsayısıdır (β). Dolayısıyla, modelde iki veya daha fazla nedensel değişken mevcut olduğunda standartlaştırılmış yol katsayıları, önceki değişkenleri kontrol ederek bir değişkenin diğeri üzerindeki etkisini ölçen kısmi regresyon katsayılarını temsil eder. Bu standartlaştırılmış yol katsayıları, modeldeki nedensel bir değişkenden endojen veya sonuç değişkenine olan etkinin göreceli gücünü ve işaretini ölçer. İki değişkenli regresyon için ağırlığı (standartlaştırılmış veriler için katsayısı) korelasyon katsayısıyla aynıdır (Garson, 2013; Lleras, 2005).

3.1.4. Uyum İyiliği

Model uyumunun ölçütleri, yapısal denklem modelinin ampirik verilere ne ölçüde karşılık geldiğini gösterir. Bu ölçütler, anakütle kovaryans matrisi ile örneklem kovaryans matrisi arasındaki farka dayanır. χ^2 istatistiğinin örneklem büyüklüğüne duyarlılığı nedeniyle, alternatif uyum iyiliği ölçütleri geliştirilmiştir (Schermelele-Engel vd., 2003). Bu kapsamda oluşturulan modellere ilişkin literatürde sıklıkla kullanılan uyum iyiliği ölçütleri, ki kare uyum testi (χ^2/df), yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA), standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü (SRMR), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), uyum iyiliği indeksi (GFI), düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI), normlaştırılmış uyum indeksi (NFI), artımlı uyum iyiliği indeksi (IFI) ve Tucker Lewis indeksi (TLI)'dir (Tran, 2022; Meydan & Şeşen, 2015; Hair vd., 2006; Schermellele-Engel vd., 2003). Modelin kabul edilebilir veya iyi uyum düzeyinde olduğunu gösteren alt ve üst sınır değerleri Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Model Uyumunun Değerlendirilmesi

Uyum Ölçütü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	$2df < \chi^2 \leq 3df$
χ^2 / df	$0 \leq \chi^2 / df \leq 2$	$2 < \chi^2 / df \leq 3$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 < RMSEA \leq 0,08$
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq ,10$
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$	$0,95 \leq CFI < 0,97$
GFI	$0,95 \leq GFI \leq 1,00$	$0,90 \leq GFI < 0,95$
AGFI	$0,90 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,85 \leq AGFI < 0,90$
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	$0,90 \leq NFI < 0,95$
IFI	$0,95 \leq IFI \leq 1,00$	$0,90 \leq IFI < 0,95$
TLI(NNFI)	$0,97 \leq AGFI \leq 1,00$	$0,95 \leq AGFI < 0,97$

Kaynak: Hair vd., 2006; Schermellele-Engel vd., 2003.

4. Veri Seti

Bu çalışmada, Latin Amerika ülkelerindeki resmi kurumlar kalitesi ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki 2010-2021 dönemine ait yıllık veriler dikkate alınarak yol analizi ile incelenmiştir. Resmi kurumlar kalitesi literatürden hareketle üç temel çerçevede incelenmiştir. Bunlar siyasi kurumlar, hukuki kurumlar ve ekonomik kurumlar olarak belirlenmiş ve her bir kurum için literatür ile uyumlu bir bağımsız değişken seçilmiştir. Bu doğrultuda teorik çerçeveden hareketle, modelde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere yönelik detaylar takip eden kısımda belirtilmiştir.

4.1. Bağımlı Değişken

Öznel İyi Oluş: Literatürde yer alan çok sayıda mutluluk araştırması, 'mutluluk' terimini 'öznel iyi oluş' veya 'yaşam memnuniyeti' ile birbirinin yerine kullanır (Easterlin, 2001). Bireylerin mutluluğu, yaşam memnuniyeti, öznel iyi oluşunun ölçülmesi gibi konularda nasıl sorular sorulacağına dair literatürde çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu çalışmada kullanılan öznel iyi oluş verileri 2005/06'dan 2023'e kadar olan yılları kapsayan Gallup Dünya Anketi'nden (GWP) alınmıştır. Bireylerin yaşam değerlendirmeleri sorusuna verilen yanıtlar dikkate alınarak ulusal ortalama yanıt oluşturulmuştur. Sorunun İngilizce'den çevirisi şu şekildedir: "Lütfen, basamakları 0'dan (en alta) 10'a kadar (en üstte) numaralandırılmış bir merdiven hayal edin. Merdivenin en üstü sizin için mümkün olan en iyi hayatı, en altı ise mümkün olan en kötü hayatı temsil ediyor. Şu anda merdivenin hangi basamağında durduğunuzu hissediyorsunuz?" Bu ölçüm literatürde Cantril yaşam merdiveni olarak adlandırılmaktadır.

4.2. Bağımsız Değişkenler

Ekonomik Kurumsal Kalite: Ekonomik kurumsal kaliteyi ölçmek için kamu tüketim harcamaları verisi kullanılmıştır. Bu değişken için bu veri Fraser Enstitüsü'nün Ekonomik Özgürlük Raporu'ndan alınmıştır. Bir ülkenin, hükümet bütçeleri ve siyasi kararlar yerine kişisel tercihlere ve piyasalara ne ölçüde bağlı olduğunu ölçer. Bu nedenle, kamu

harcamalarının toplam harcamalara oranı düşük, kamu işletme sektörü daha küçük ve marjinal vergi oranları daha düşük olan ülkeler bu alanda daha düşük puana sahiptir.

Hukuki Kurumsal Kalite: Kurumsal kalite verileri Fraser Enstitüsü'nün yayınladığı Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu'ndan elde edilmiştir. Gwartney & Lawson (2008) ve Bjornskov, Dreher & Fischer'in (2010) çalışmalarını takip ederek hukuki kurumsal kalite değişkeni *yargı bağımsızlığı, tarafsız mahkemeler, mülkiyet hakları, askeri müdahale ve hukuki bütünlük* verilerinin aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

Siyasi Kurumsal Kalite: Siyasi kurumsal kalite değişkeni için Demokrasi Türleri (V-Dem) veri setinden Demokrasinin Seçim Endeksi kullanılmıştır. Demokrasinin Seçim Endeksi yöneticilerin vatandaşlara karşı sorumlu olmasını sağlamayı amaçlayan temel değeri somutlaştırmaya çalışır. Bu, seçmenlerin onayını kazanmak için seçim rekabeti yoluyla ve geniş çapta oy hakkı sağlandığında; siyasi ve sivil toplum örgütleri özgürce faaliyet gösterebildiğinde; seçimler temiz olduğunda ve hile veya sistematik düzensizliklerle gölgelenmediğinde ve seçimler ülkenin baş yöneticisinin bileşimini etkilediğinde gerçekleşir. Seçimler arasında, ifade özgürlüğü ve siyasi önem taşıyan konularda alternatif görüşleri sunabilecek bağımsız bir medya yer almaktadır. Demokrasinin seçim endeksi 0-1 arasında değer alır. 1 yüksek demokrasi seviyesini gösterirken, 0 düşük seçim demokrasisi seviyesini gösterir (V-Dem, 2024).

Yolsuzluk Algısı: Bu veri, Gallup Dünya Anketi'deki iki soruya verilen yanıtların ulusal ortalamasıdır: "Hükümet genelinde yolsuzluk yaygın mı, değil mi?" ve "İş dünyasında yolsuzluk yaygın mı, değil mi?" Genel algı, bu iki 0 veya 1 yanıtının ortalamasıdır.

Sosyal Destek: Sosyal destek (ya da zor zamanlarda güvenilecek birine sahip olma), GWP anketindeki "Başınız belaya girse, size her zaman yardım edebilecek güvenebileceğiniz akrabalarınız veya arkadaşlarınız var mı, yok mu?" sorusuna verilen ikili (0 veya 1) yanıtların ulusal ortalamasıdır.

Son olarak, işsizlik oranı ve kişi başına düşen GSYİH verileri Dünya Bankası'nın hazırladığı Dünya Kalkınma Göstergeleri'nden alınmıştır. Kişi başına düşen GSYİH değişkeni, satın alma paritesine göre 2021 yılının sabit fiyatlarıyla dolar cinsinden kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler, tanımlamaları ve değişkenlerin elde edilen veri tabanları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Çalışmada Kullanılan Değişkenler, Tanımları ve Kaynaklar

Değişken	Tanımı	Kaynak
Oznel İyi Oluş	Cantril Yaşam Merdiveni (0-10)	Dünya Mutluluk Raporu (WHR)
Kamu Tüketim Harcamaları	Kamu Tüketim Harcamalarının Toplam Hükümet Harcamaları İçindeki Payı (%)	Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu, Fraser Enstitüsü
Gsyihk	Kişi Başına Düşen GSYİH, Satın Alma Paritesine Göre (2021 Sabit Fiyatlarıyla ABD Doları)	Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri (WDI)
Hukuki Kurumsal Kalite	Yargı Bağımsızlığı, Tarafsız Mahkemeler, Mülkiyet Hakları, Askeri Müdahale ve Hukuki Bütünlük Verilerinin Aritmetik Ortalaması	Dünya Ekonomik Özgürlük Raporu, Fraser Enstitüsü
İşsizlik Oranı	İşsizlik, Toplam (% Toplam İşgücü) (Modellenmiş ILO Tahmini)	Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri (WDI)
Demokratikleşme Düzeyi	Demokrasinin Seçim Endeksi (0-1)	V-Dem (Varieties of Democracy) Veri Seti
Yolsuzluk Algısı	Yolsuzluk Algısı (0-1)	Dünya Mutluluk Raporu (WHR)
Sosyal Destek	Sosyal Destek (0-1)	Dünya Mutluluk Raporu (WHR)

Kaynak: <https://www.v-dem.net/data/the-v-dem-dataset/>; <https://worldhappiness.report/data/>; <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/dataset>; <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/> (Erişim tarihi: 20.07.2024)

Latin Amerika ülkelerinde öznel iyi oluşu etkileyen faktörler arasındaki nedensel ilişkinin incelenmesi amacıyla literatür kapsamında oluşturulan modele ait hipotezler aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

Araştırma Hipotezleri

1. H_1 : Kamu tüketim harcamaları, öznel iyi oluşu **negatif yönde etkilemektedir**.
2. H_2 : Kişi başına düşen GSYİH, öznel iyi oluşu **pozitif yönde etkilemektedir**.
3. H_3 : Hukuki kurumsal kalite, öznel iyi oluşu **pozitif yönde etkilemektedir**.
4. H_4 : İşsizlik oranı, öznel iyi oluşu **negatif yönde etkilemektedir**.
5. H_5 : Demokratikleşme düzeyi, öznel iyi oluşu **pozitif yönde etkilemektedir**.
6. H_6 : Yolsuzluk algısı, öznel iyi oluşu **negatif yönde etkilemektedir**.
7. H_7 : Sosyal destek, öznel iyi oluşu **pozitif yönde etkilemektedir**.
8. H_8 : İşsizlik, kamu tüketim harcamalarını **pozitif yönde etkilemektedir**.
9. H_9 : Demokratikleşme düzeyi, yolsuzluk algısını **negatif yönde etkilemektedir**.
10. H_{10} : Hukuki kurumsal kalite, sosyal desteği **pozitif yönde etkilemektedir**.
11. H_{11} : İşsizlik oranı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kamu tüketim harcamalarının aracılık etkisi vardır.
12. H_{12} : Demokratikleşme düzeyi ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yolsuzluk algısının aracılık etkisi vardır.
13. H_{13} : Hukuki kurumsal kalite ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide sosyal desteğin aracılık etkisi vardır.

2010-2021 dönemine ait yıllık verilerin kullanıldığı bu çalışmada verilerine ulaşılabilen 15 adet Latin Amerika ülkesi dikkate alınmıştır. Tablo 3'te araştırma kapsamında ele alınan ülkeler yer almaktadır.

Tablo 3. Araştırmada Kapsamındaki Ülkeler

Arjantin	Dominik Cumhuriyeti	Honduras	Meksika	Peru
Bolivya	Ekvador	Kolombiya	Panama	Şili
Brezilya	El Salvador	Kosta Rika	Paraguay	Uruguay

5. Bulgular

Değişkenlerin ortalamaları, standart sapmaları, minimum ve maksimum değerleri ile çarpıklık ve basıklık ölçülerini gösteren betimleyici istatistikler Tablo 4'te yer almaktadır. Standart sapma, verilerin aritmetik ortalamaya göre dağılımının ölçüsü hakkında bilgiler verirken, minimum ve maksimum değerler ise 12 yıllık dönemde değişkenlerin aldıkları en düşük ve en yüksek değeri ifade etmektedir.

Tablo 4. Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	St. Sapma	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Basıklık
Öznel iyi oluş	6,13	0,59	4,60	7,44	-0,175	-0,149
Kamu tüketim harcamaları	6,44	0,88	4,52	8,56	-0,133	-0,525
GSYİHk	18265,58	7404,75	5341,76	33304,72	0,118	-1,020
Hukuki kurumsal kalite	5,15	1,268	3,37	7,71	0,628	-0,719
İşsizlik	6,55	2,864	2,02	16,43	0,971	0,903
Demokratikleşme düzeyi	0,70	0,144	0,33	0,91	-0,288	-0,553
Yolsuzluk algısı	0,78	0,08	0,47	0,91	-1,150	1,259
Sosyal Destek	0,85	0,052	0,70	0,96	-0,443	-0,814
Çok değişkenli basıklık=-0,866 - c,r=-0,459						

Tablo 4 incelendiğinde, Latin Amerika ülkelerinde öznel iyi oluşa ilişkin ortalama ve standart sapma değerlerinin sırasıyla 6,13 ve 0,59 puan olarak hesaplandığı gözlenmektedir. Bununla birlikte söz konusu değişken 4,60 ile 7,44 puan arasında değişim göstermektedir. Kamu tüketim harcamalarının toplam harcamalar içindeki payının ortalaması %6,44, standart sapması ise %0,88 olarak tespit edilmiştir. Bu değişkene ait en küçük değer %4,52, en büyük değeri %8,56 olduğu gözlenmektedir. Latin Amerika ülkeleri için kişi başına düşen GSYİH'nin ortalaması 18.265 dolar olmakla birlikte bu

ülkelerde kişi başına düşen GSYİH'ye yönelik en küçük değer 5.341 dolar, en büyük değer ise 33.304 dolar şeklinde hesaplanmıştır. Hukuki kurumsal kalite değişkeni 5,15 puan, işsizlik oranı %6,55 ortalama değere sahiptir. Demokratikleşme düzeyi 0,33 ve 0,91 puan arasında değişim gösterirken, söz konusu değişkenin ortalama değeri 0,70 puan, standart sapması 0,144 puandır. Yolsuzluk algısı ve sosyal desteğin ortalamaları ise sırasıyla 0,78 ve 0,85 puan olarak hesaplanmıştır.

YEM'de analiz sürecine başlamadan önce uygun tahmin yöntemi seçmek için veri dağılımının analiz edilmesi oldukça kritiktir. Bu amaçla verilerin basıklık ve çarpıklık katsayıları yardımıyla çok değişkenli ve tek değişkenli normallik sınavının yapılması gerekmektedir. Çarpıklık ve basıklık için -2 ile +2 arasında yer alan değerler, tek değişkenli normal dağılımı kanıtlamak için kabul edilebilir değerler olduğundan Tablo 3'ten elde edilen bulgulara dayanarak verilerin normallik varsayımını sağladığı tespit edilmiştir (George & Mallery, 2010). Bununla birlikte Kline (2011) normalleştirilmiş çok değişkenli basıklık değerinin mutlak değerce 8'den küçük olması durumunda verilerin çok değişkenli normal dağılıma uyduğunu, 10'dan büyük basıklık değerinin ise çoklu normal dağılım için problem olduğunu ifade etmiştir. Öte yandan normalize edilmiş Mardia basıklık değerine ait kritik değerin (c.r.) $\pm 1,96$ aralığında yer alması veri setinde çoklu normalliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Karagöz, 2017: 459). Analiz sonucunda Mardia basıklık değeri $-0,866 < 8$ ve kritik değer $-0,459 < 5$ olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla veri setinde çok değişkenli normal dağılım varsayımı sağlanmış ve parametre tahmin metodu "Maximum Likelihood" olarak belirlenmiştir. Modelde aracılık etkisi ise Baron & Kenny (1986) tarafından önerilen üç aşamalı yaklaşımla ortaya konmuştur. Bootstrap örneklem büyüklüğü 2000 olarak tanımlanmıştır.

Değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü ve gücünü gösteren Pearson Korelasyon katsayıları Tablo 5'te yer almaktadır. Büyüköztürk vd. (2010) 0,90'dan büyük korelasyon katsayısının bağımsız değişkenler arasında aşırı düzeyde benzerliğe yol açarak çoklu doğrusal bağıntıya sebep olabileceğini belirtmiştir. Tablo 5 incelendiğinde çalışmada ele alınan değişkenler arasında düşük ve orta düzeyde ilişkiler gözlenmiş ve en yüksek korelasyon katsayısı 0,839 olarak hesaplanmıştır. Bu nedenle çalışmada çoklu doğrusal ilişki probleminin neden olacak bir korelasyon bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Özel iyi oluş	1,000	-0,383**	0,540**	0,603**	0,206**	0,578**	-0,219**	0,390**
2.Kamu tüketim harcamaları	-0,383**	1,000	-0,153*	-0,285**	-0,442**	-0,358**	0,019	-0,149*
3.GSYİHk	0,540**	-0,153*	1,000	0,712**	0,349**	0,693**	-0,203**	0,580**
4.Hukuki kurumsal kalite	0,603**	-0,285**	0,712**	1,000	0,448**	0,839**	-0,186*	0,371**
5.İşsizlik	0,206**	-0,442**	0,349**	0,448**	1,000	0,305**	-0,030	0,400**
6.Demokratikleşme düzeyi	0,578**	-0,358**	0,693**	0,839**	0,305**	1,000	-0,175*	0,435**
7.Yolsuzluk algısı	-0,219**	0,019	-0,203**	-0,186*	-0,030	-0,175*	1,000	-0,034
8.Sosyal destek	0,390**	-0,149*	0,580**	0,371**	0,400**	0,435**	-0,034	1,000

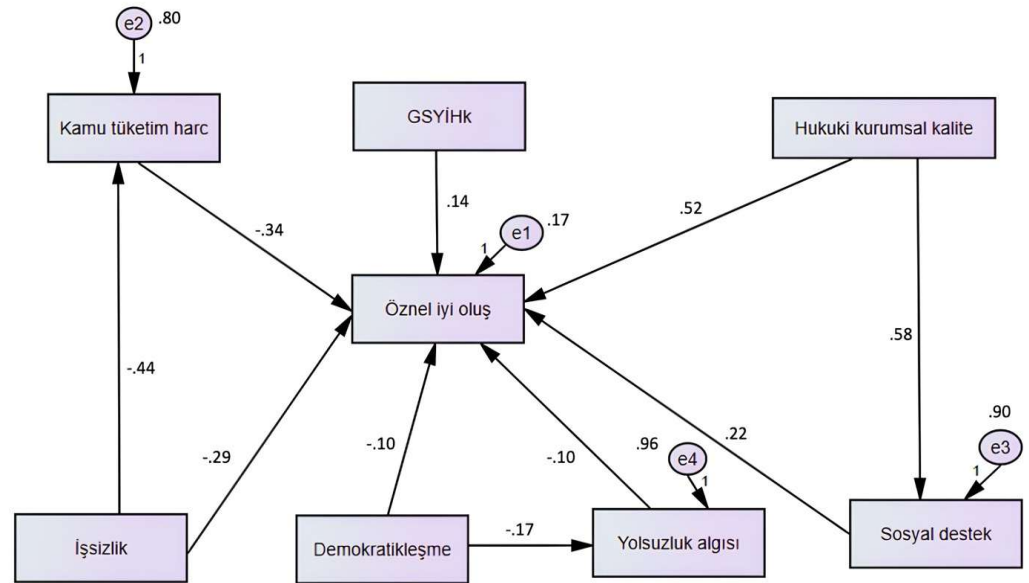
*p<0,05. **p<0,01

Bağımsız değişkenler arasında çoklu doğrusal bağıntının ortaya çıkarılması için hesaplanan varyans artış faktörleri (VIF) ve tolerans değerleri Tablo 6'da gösterilmektedir. 10'un üzerinde yer alan VIF değeri ve 0.2'nin altındaki tolerans değerleri çoklu doğrusal bağıntı için potansiyel bir sorun olduğunu göstermektedir. (Bowerman & O'Connell,1990; Menard, 1995). Analizde dikkate alınan değişkenlere ait VIF değerleri 1.060 ile 4.690; tolerans değerleri ise 0.213 ile 0.944 arasında değişim gösterdiğinden elde edilen katsayılar, modelde çoklu doğrusal bağıntı olmadığına işaret etmektedir.

Tablo 6. Çoklu Doğrusal Bağıntı Değerlendirmesi

Değişkenler	Bağımlı Değişken: Yaşam Memnuniyeti	
	Tolerans	VIF
Kamu tüketim harcamaları	0,687	1,456
GSYİHk	0,354	2,826
Hukuki kurumsal kalite	0,213	4,690
İşsizlik	0,560	1,787
Demokratikleşme düzeyi	0,225	4,436
Yolsuzluk algısı	0,944	1,060
Sosyal Destek	0,567	1,763

Öznel iyi oluş modelinin tahmininde IBM SPSS AMOS 22 programından yararlanılmış ve değişkenler arasındaki birim farklılıklarını ortadan kaldırmak için veriler standartlaştırılmıştır. Şekil 4 yol analizi sonucunda elde edilen katsayıları göstermektedir. Modelde yer alan bağlantılara yönelik işaretler, çoğunlukla teorik beklayişlere uygun şekilde ortaya çıkmıştır. Daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirildiğinde, Latin Amerika ülkelerinde kamu tüketim harcamaları, işsizlik oranı, demokratikleşme düzeyi ve yolsuzluk algısının bireylerin öznel iyi oluşlarını negatif yönde etkilediği; öte yandan kişi başına düşen GSYİH, hukuki kurumsal kalite ve sosyal desteğin ise öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilediği gözlenmektedir. İşsizlik oranı ve kamu tüketim harcamalarındaki negatif yönlü ilişki benzer şekilde demokratikleşme düzeyi ve yolsuzluk algısı arasında da kendini göstermiştir. Son olarak modelde hukuki kurumsal kalite sosyal desteği pozitif olarak etkilemektedir.

Şekil 4. Araştırma Modeline İlişkin Parametreler

Araştırma modeline ait hipotezlerin sınanması amacıyla uygulanan yol analizi sonucunda modelin veriye hangi düzeyde uyumlu olduğunu gösteren uyum iyiliği değerleri ortaya konmuştur. χ^2/df değeri 1.565 olarak hesaplandığından veri setinin model ile iyi uyum sınırları içerisinde olduğuna karar verilmiştir. Benzer şekilde örneklem kovaryans matrisi ile tahmini kovaryans matrisi arasındaki farkı temel alan RMSEA değerinin 0.056 ve R^2 'nin YEM'deki karşılığı olan GFI değerinin de 0.98 ile iyi uyum değerleri içerisinde yer aldığı gözlenmiştir. Analiz sonuçları çerçevesinde diğer uyum iyiliği ölçütleri değerlendirildiğinde (CFI=0.99, NFI=0.98, IFI=0.99 ve TLI=0.97) modelin veriye iyi uyum sağladığı açıkça ifade edilebilir (Hair vd., 2006; Schermelleh-Engel vd., 2003).

Yol analizinde, değişkenler arasındaki ilişkiler üç farklı açıdan analiz edilmiştir. Birincisi, doğrudan etki, bir değişkenin herhangi bir aracı olmadan başka bir değişken

üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu durumu ifade eder. İkincisi, dolaylı etki, bir değişkenin başka bir değişken üzerindeki etkisinin, bir aracı değişken aracılığıyla gerçekleştiği durumu tanımlar. Bu iki etkinin toplamı ise toplam etki seviyesini oluşturur (Bollen, 1989). Değişkenler arasındaki ilişkilerin analizinde ortaya çıkan standartlaştırılmış doğrudan etkiler Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Doğrudan Etkiler

<i>Doğrudan etkiler</i>	Katsayılar				Bootstrap %95 Güven Aralıkları	
	β	s.h.	z	P > z	Alt Sınır	Üst Sınır
Kamu tüketim harcamaları → öznel iyi oluş	-0,347**	0,037	-5,482	0,00	-0,469	-0,211
Kişi başına düşen GSYİH → öznel iyi oluş	0,145	0,052	1,643	0,100	-0,023	0,311
Hukuki kurumsal kalite → öznel iyi oluş	0,524**	0,067	4,609	0,00	0,279	0,787
İşsizlik → öznel iyi oluş	-0,290**	0,042	-4,087	0,00	-0,412	-0,167
Demokratikleşme düzeyi → öznel iyi oluş	-0,106	0,066	-,958	0,338	-0,356	0,130
Yolsuzluk algısı → öznel iyi oluş	-0,108*	0,032	-2,008	0,045	-0,264	-0,001
Sosyal destek → öznel iyi oluş	0,222**	0,041	3,210	0,001	0,037	0,378
İşsizlik → kamu tüketim harcamaları	-0,442**	0,067	-6,596	0,00	-0,538	-0,320
Demokratikleşme düzeyi → yolsuzluk algısı	-0,173*	0,074	-2,351	0,019	-0,311	-0,006
Hukuki kurumsal kalite → sosyal destek	0,588**	0,082	7,153	0,00	0,443	0,705

*p<0,05. **p<0,01

Tablo 7’de yer alan tahmin sonuçları incelendiğinde kişi başına düşen GSYİH ve demokratikleşme düzeyinin öznel iyi oluş üzerindeki doğrudan etkisi dışında standartlaştırılmış regresyon katsayılarının tümünün sıfırdan önemli ölçüde farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Modelde öznel iyi oluş üzerindeki en yüksek doğrudan etki, hukuki kurumsal kaliteye aittir ($\beta=0.524$, $p<0.01$). Bu katsayı hukuki kurumsal kalitedeki 1 birimlik artışın bireylerin öznel iyi oluşlarını 0.524 birim artırdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Pozitif yönlü bu ilişki %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Öznel iyi oluşu pozitif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı etkileyen bir diğer değişken ise sosyal destektir ($\beta=0.22$ $p<0.01$). Sosyal destekteki 1 birimlik artış öznel iyi oluşu 0.222 birim artırmaktadır. Öte yandan kişi başına düşen GSYİH’nin öznel iyi oluş üzerinde pozitif etkisi olmakla birlikte bu katsayı %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\beta=0.145$ $p>0.05$).

Negatif yönlü doğrudan etkiler incelendiğinde kamu tüketim harcamaları, işsizlik oranı, demokratikleşme düzeyi ve yolsuzluk algısı değişkenlerindeki 1 birimlik artışın öznel iyi oluşta sırasıyla 0.347, 0.290, 0.106 ve 0.108 birimlik azalmaya neden olduğu gözlenmektedir. Ancak modelde demokratikleşme düzeyi %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır ($\beta=-0.347$ $p<0.01$; $\beta=-0.290$ $p<0.01$; $\beta=-0.106$ $p>0.05$; $\beta=-0.108$ $p<0.05$). Bununla birlikte işsizliğin kamu tüketim harcamalarını; demokratikleşme düzeyinin ise yolsuzluk algısını negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yordadığı ($\beta=-0.442$ $p<0.01$; $\beta=-0.173$ $p<0.05$) tespit edilmiş, hukuki kurumsal kalitenin ise sosyal desteği pozitif yönde ve anlamlı etkileyen doğrudan etkisi olduğu belirlenmiştir ($\beta=0.588$, $p<0.01$).

Tablo 8. Dolaylı ve Toplam Etkiler

	Katsayılar		Bootstrap %95 Güven Aralıkları	
	β	s.h.	Alt Sınır	Üst Sınır
Dolaylı Etkiler				
İşsizlik → kamu tüketim harcamaları → öznel iyi oluş	0,153**	0,035	0,088	0,227
Demokratikleşme düzeyi → yolsuzluk algısı → öznel iyi oluş	0,019*	0,013	0,001	0,055
Hukuki kurumsal kalite → Sosyal destek → öznel iyi oluş	0,131*	0,055	0,026	0,242
Toplam Etkiler				
İşsizlik → öznel iyi oluş	-0,136**	0,049	-0,235	-0,042
Demokratikleşme düzeyi → öznel iyi oluş	-0,087	0,124	-0,341	0,153
Hukuki kurumsal kalite → öznel iyi oluş	0,655**	0,145	0,354	0,939

*p<0,05. **p<0,01

Tablo 8’de yer alan dolaylı ve toplam etkiler değerlendirildiğinde işsizliğin öznel iyi oluş üzerinde kamu tüketim harcamaları aracılığıyla dolaylı etkisi olduğu belirlenmiştir ($\beta=0.153$, $p<0.01$). Bu ilişkinin toplam etkisi ise negatif yönlü ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ($\beta=-0.136$, $p<0.01$). Demokratikleşme düzeyinin öznel iyi oluş üzerinde doğrudan etkisinin yanı sıra yolsuzluk algısı aracılığıyla da dolaylı etkisi olduğu görülmektedir. ($\beta=0.019$, $p<0.05$). Ancak modelde bu ilişkinin toplam etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir ($\beta=-0.087$, $p>0.05$). Son olarak hukuki kurumsal kalitenin sosyal destek aracılığıyla öznel iyi oluşu pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tablodan anlaşılmaktadır ($\beta=0.131$, $p<0.05$). Bu ilişkinin toplam etkisi ve tüm model dikkate alındığında öznel iyi oluşun en baskın tahmin edicisinin 0.655 standartlaştırılmış regresyon katsayısıyla hukuki kurumsal kalite olduğu tespit edilmiştir ($\beta=0.655$, $p<0.01$).

Modelin yol analizi ile test edilmesi sonucunda araştırma kapsamında belirtilen hipotezler göz önüne alındığında kişi başına düşen GSYİH ve demokratikleşme düzeyinin öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilediğini ifade eden H_2 ve H_5 hipotezleri ile demokratikleşme düzeyi ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yolsuzluk algısının aracılık etkisi olduğunu öne süren H_{12} hipotezi Latin Amerika ülkeleri için istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Modelde ele alınan diğer tüm hipotezlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiş ve doğrulanmıştır.

Modelde aracılık etkisini test edebilmek için Baron & Kenny’nin (1986) üç aşamalı yaklaşımı kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre; aracı ve bağımsız değişkenin ayrı ayrı bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olması; bağımsız değişkenin de aracı değişkeni anlamlı bir şekilde etkilemesi gerekmektedir. Söz konusu üç kriterin sağlanması durumunda aracılık etkisinden söz edilebilir. Çalışmamızda işsizlik oranı ve kamu tüketim harcamalarının öznel iyi oluş üzerinde ($\beta=-0.290$, $p<0.01$; $\beta=-0.347$, $p<0.01$) aynı zamanda işsizliğin de kamu tüketim harcamaları üzerinde anlamlı etkisi tespit edilmiştir ($\beta=-0.442$, $p<0.01$). Bu nedenle işsizlik oranı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kamu tüketim harcamalarının aracılık etkisi olduğu söylenebilir. Öte yandan demokratikleşme düzeyi ile öznel iyi oluş arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemediğinden ($\beta=-0.106$, $p>0.05$) demokratikleşme düzeyi ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide yolsuzluk algısının aracılık etkisi olduğunu belirten H_{12} hipotezi reddedilmiştir. Çalışmamızda hukuki kurumsal kalite ve sosyal desteğin öznel iyi oluş üzerindeki anlamlı etkisi ($\beta=0.524$, $p<0.01$; $\beta=0.222$, $p<0.01$), hukuki kurumsal kalite ve sosyal destek arasındaki ilişkide de ortaya çıkmıştır ($\beta=0.588$, $p<0.01$). Dolayısıyla hukuki kurumsal kalite ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide sosyal desteğin aracılık etkisi bulunmuştur.

6. Sonuç

Bu çalışmada Latin Amerika ülkelerindeki resmi kurumsal kalite ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki, 2010-2021 yılları verilerine dayanarak yol analizi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları literatürdeki bulgular ile yüksek oranda tutarlılık göstermektedir.

Literatürde bireylerin, siyasi sürece dahil olabildikleri ya da siyasi süreci etkileyebildikleri yönetim şekillerinde daha yüksek yaşam memnuniyetine sahip oldukları öne sürülmüş fakat bu pozitif ilişkinin genellikle yüksek gelirli ülkelerde gözlemlendiği tartışılmıştır. Bu tartışmayı destekleyici olarak, demokratikleşme düzeyi ile öznel iyi oluş arasındaki bu ilişki Latin Amerika ülkeleri için anlamlı bir sonuç vermemiştir. Gözlemlenen bu sonuç, Bjornskov (2003), Bjornskov vd. (2008), Inglehart (2009) ve Klingemann'ın (2000) sonuçları ile örtüşmektedir.

Analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamsız bulunan diğer bir sonuç kişi başına düşen GSYİH'nin öznel iyi oluşa etkisidir. Richard Easterlin (1974) 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkelerin ortalama gelirlerinin artmasına rağmen kişilerin yaşam memnuniyetlerinde artış olmadığını gözlemlemiş ve literatüre Easterlin Paradoksu terimini kazandırmıştır. Latin Amerika ülkelerinde kişi başına düşen GSYİH ile öznel iyi oluş arasındaki anlamsız ilişki bu paradoksu desteklemektedir. Bu paradoksun modelimizde doğrulanmış olması, bölgedeki yatırımların salt bir şekilde ekonomik büyümeye odaklanmasının toplum refahını sağlamakta yetersiz kalacağını işaret etmektedir.

Ekonomik büyüme indikatörlerinden biri olarak değerlendirilen kişi başına düşen GSYİH'nin bireylerin öznel iyi oluşuna anlamlı bir etkisi bulunamamışken elde edilen sonuçlar, işsizlik artışının öznel iyi oluş durumunu doğrudan ve negatif yönde etkilediğini göstermektedir. Bu durum, toplum refahını sağlamada kaynak dağılımının ve iş yaratımının ekonomik büyümeye oranla daha etkin bir güce sahip olduğu anlamına gelebilir. Analiz sonucunda elde edilen bir diğer bulgu da işsizlik artışının kamu tüketim harcamalarını negatif yönde etkilediğine işaret etmektedir. Bu etki yüksek işsizlik oranlarının vergi gelirlerinde azalmaya ve sosyal yardım harcamalarında artışa neden olması ile açıklanabilir. Bu durum bütçe açığına ve kamu borcunun yükselmesine neden olabilir ve hükümetler, mali sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla harcamalarını kısımlar. Ayrıca, işsizlik oranı yüksek olduğunda ekonomik aktivitenin yavaşlaması vergi tabanını daraltarak hükümetin harcama yapma kapasitesini sınırlayabilir.

Analiz sonuçları, Latin Amerika toplumlarında yaşam memnuniyetine en büyük pozitif katkıyı hukuki kurumsal kalite gücünün sağladığını göstermiştir. Öznel iyi oluşun en baskın tahmin edicisinin hukuki kurumsal kalite olması uzun yıllardır siyasi istikrarsızlık, yolsuzluk, yüksek seviyede sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ve siyasi iç karışıkların yol açtığı şiddet ile mücadele eden Latin Amerika halkının refahını artırmada potansiyel yollardan birinin adil ve etkin bir hukuk sistemine yatırım yapmak olduğunu göstermektedir. Bulgularımıza göre, Latin Amerika'da öznel iyi oluşu pozitif yönde etkileyen diğer bir unsur sosyal destektir. Bu sonuç, bireycilikten ziyade kolektivist bir kültüre sahip olan Latin Amerika toplumlarında sosyal desteğin yaşam memnuniyetindeki vazgeçilmez rolünü vurgulamaktadır. Elde edilen bulgular dikkate alındığında, göz ardı edilmemesi gereken diğer bir husus yüksek seviyedeki hukuki kurumsal kalitenin sosyal desteği de artırdığıdır. Bu pozitif yönlü ilişki, hukuki kurumların, bireyler arası dayanışma ve topluluk aidiyeti gibi yaşam memnuniyetinde rol oynayan unsurları da etkilediğini göstermektedir.

Siyasi ve hukuki kurumların yanında bireylerin öznel iyi oluşlarını etkileyen diğer önemli unsur ekonomik kurumlardır. Literatürde devlet harcamalarının ülke ekonomilerindeki büyüklüğünün bireylerin yaşam memnuniyeti ile doğrudan ilişkili olduğu tartışılmaktadır. Standart neo-klasik teori bu ilişkiyi hükümetlerin piyasa başarısızlıklarına müdahale ederek piyasa ekonomisinin işleyişini düzenlemesi ile açıklarken, klasik görüş, hükümetlerin toplumsal refahı kendi vatandaşlarının iyi oluşlarını maksimize ederek sağlayacağını öne sürmüştür. Bu çerçevede standart neo-klasik teori ve klasik teorinin ortak görüşü yaşam memnuniyeti ile kamu harcamaları büyüklüğünün doğru orantılı olduğu yönündedir. Kamu tercihi teorisi ise bu görüşün tam tersini savunarak hükümetlerin çoğunlukla toplumun refahı pahasına kendi refahlarını maksimize edebileceğini ve bu yüzden hızla artan devlet harcamalarının yaşam memnuniyetini olumsuz etkileyebileceğini ileri sürmüştür. Literatürdeki bulgular

ağırlıklı olarak kamu tercihi teorisini destekler nitelikte olsa da aksi yönde sonuçlar da elde edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları, kamu tercihi teorisini Latin Amerika ülkeleri için doğrulayıcı bir özellik göstermiş ve kamu tüketim harcamaları büyüklüğü ile öznel iyi oluş arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, Latin Amerika halkı için siyasi tercihlerin, bireylerin tercihlerinin önüne geçmesini desteklemediğini göstermektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu durum, Latin Amerika toplumlarının kendine has siyasi yapılarından kaynaklanan güvensizliğin bir sonucu olarak açıklanabilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar, Latin Amerika'da öznel iyi oluşu artırmak için politika yapıcılarının yargı verimliliğini artırarak, adaleti sağlayarak ve yolsuzlukla mücadele ederek hukuki kurumları güçlendirmeye öncelik vermesi gerektiğini göstermektedir. Bulgular, Latin Amerika toplumlarının ekonomik ve maddi ilerlemenin ötesinde ekonomik kurumların kalitesine de değer verdiğini göstermektedir. Bu sonuçlar ışığında politika yapıcılarının, kamu maliyesi reformlarını kamu harcamalarının verimliliğini artırmaya, mali şeffaflığı güçlendirmeye ve hesap verebilirliği teşvik etmeye yönelik olarak şekillendirmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Altman, D., Flavin, P. & Radcliff, B. (2017). Democratic institutions and subjective well-being. *Political Studies*, 65(3), 685-704.
- Arı, E. & Yılmaz, V. (2017). Consumer attitudes on the use of plastic and cloth bags. *Environment, Development and Sustainability*, 19, 1219-1234.
- Baron, M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategical statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Bavetta, S. & Navarra, P. (2011). Economic freedom and the pursuit of happiness. T. Miller & K.R. Holmes (Ed.), *2011 index of economic freedom* (61-68). Washington DC: Heritage Foundation.
- Bavetta, S., Patti, D. M. A., Miller, P. & Navarra, P. (2017). More choice for better choosers: Political freedom, autonomy, and happiness. *Political Studies*, 65(2), 316-338.
- Blanchflower, D. G. & Oswald, A. J. (2004). Well-being over time in Britain and the USA. *Journal of Public Economics*, 88(7-8), 1359-1386.
- Bennett, D. L., Nikolaev, B. & Aidt, T. S. (2016). Institutions and well-being. *European Journal of Political Economy*, 45, 1-10.
- Berggren, N., Bjørnskov, C. & Nilsson, T. (2017). What aspects of society matter for the quality of life of a minority? Global evidence from the new gay happiness index. *Social Indicators Research*, 132, 1163-1192.
- Berggren, N., Bjørnskov, C. & Nilsson, T. (2018). Do equal rights for a minority affect general life satisfaction?. *Journal of Happiness Studies*, 19, 1465-1483.
- Berggren, N. & Bjørnskov, C. (2020). Institutions and life satisfaction. K. F. Zimmermann (Ed.). *Handbook of labor, human resources and population economics* (1-48). Switzerland: Springer Nature.
- Bjørnskov, C. (2003). The happy few: Cross-country evidence on social capital and life satisfaction. *Kyklos*, 56(1).
- Bjørnskov, C., Dreher, A. & Fischer, J. A. (2007). The bigger the better? Evidence of the effect of government size on life satisfaction around the world. *Public Choice*, 130, 267-292.
- Bjørnskov, C., Dreher, A. & Fischer, J. A. (2008). Cross-country determinants of life satisfaction: Exploring different determinants across groups in society. *Social Choice and Welfare*, 30(1), 119-173.
- Bjørnskov, C., Dreher, A. & Fischer, J. A. (2010). Formal institutions and subjective well-being: Revisiting the cross-country evidence. *European Journal of Political Economy*, 26(4), 419-430.
- Bjørnskov, C. & Ming-Chang, T. (2015). How do institutions affect happiness and misery? A tale of two tails. *Comparative Sociology*, 14(3), 353-385.
- Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*. John Wiley & Sons: United States of America.
- Bowen, N. K. & Guo, S. (2011). *Structural equation modeling*. New York: Oxford University Press.
- Bowerman, B. L. & O'Connell, R. T. (1990). *Linear statistical models: An applied approach* (2nd Ed.). Belmont, CA: Duxbury.

- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum* (11. Basım). Ankara: Pegem Yayınları.
- Carr, E. & Chung, H. (2014). Employment insecurity and life satisfaction: The moderating influence of labour market policies across Europe. *Journal of European Social Policy*, 24(4), 383-399.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları* (3. Baskı). Ankara: Pegem akademi.
- Dorn, D., Fischer, J. A., Kirchgässner, G. & Sousa-Poza, A. (2008). Direct democracy and life satisfaction revisited: New evidence for Switzerland. *Journal of Happiness Studies*, 9, 227-255.
- Easterlin, R. A. (1974). Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. P. David & M. W. Reder (Ed.), *Nations and households in economic growth* (89-125). Academic press.
- Easterlin, R. A. (2001). Income and happiness: Towards a unified theory. *The Economic Journal*, 111(473), 465-484.
- Easterlin, R. A. (1995). Will raising the incomes of all increase the happiness of all?. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 27(1), 35-47.
- Evrensel, A. Y. (2015). Happiness, economic freedom and culture. *Applied Economics Letters*, 22(9), 683-687.
- Fraser Institute. (2024). *Economic freedom basics*. <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/economic-freedom-basics> (20.07.2024).
- Fraser Institute. (2023). *Economic freedom dataset*. <https://www.fraserinstitute.org/economic-freedom/dataset> (20.07.2024).
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2000a). Happiness prospers in democracy. *Journal of Happiness Studies*, 1(1).
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2000b). Happiness, economy and institutions. *The Economic Journal*, 110(466), 918-938.
- Frey, B. S., Benz, M. & Stutzer, A. (2004). Introducing procedural utility: Not only what, but also how matters. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)/Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 377-401.
- Frey, B. S. & Stutzer, A. (2010). *Happiness and economics: How the economy and institutions affect human well-being*. Princeton University Press.
- Gallup World Data. (2023). *World happiness report*. <https://worldhappiness.report/data/> (20.07.2024).
- Garson, G. D. (2013). *Path analysis*. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishing.
- Gehring, K. (2013). Who benefits from economic freedom? Unraveling the effect of economic freedom on subjective well-being. *World Development*, 50, 74-90.
- George, D. & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 17.0 update* (10a Ed.) Boston: Pearson.
- Gholipour Fereidouni, H., Najdi, Y. & Ekhtiari Amiri, R. (2013). Do governance factors matter for happiness in the MENA region?. *International Journal of Social Economics*, 40(12), 1028-1040.
- Golob, T. F. (2003). Structural Equation Modeling for Travel Behavior Research. *Transportation Research Part B: Methodological*, 37(1), 1-25.
- Graafland, J. & Lous, B. (2018). Economic freedom, income inequality and life satisfaction in OECD countries. *Journal of Happiness Studies*, 19(7), 2071-2093.
- Gwartney, J. & Lawson, R. (2008). *Economic freedom of the world: Annual report 2008*.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. & Tatham, R. L. (2006). *Multivariate data analysis* (Vol. 6). Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Hair Jr, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., Danks, N. P. & Ray, S. (2021). *Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) using R: A workbook* (197). Springer Nature.
- Helliwell, J. F. & Huang, H. (2008). How's your government? International evidence linking good government and well-being. *British Journal of Political Science*, 38(4), 595-619.
- Helliwell, J. F., Huang, H. & Wang, S. (2019). Changing world happiness. *World Happiness Report*, 2019(2), 11-46.
- Heritage Foundation. (2024). *The index of economic freedom*. <https://www.heritage.org/index/pages/about#indexAboutIntro> (25.07.2024).
- Hessami, Z. (2010). The size and composition of government spending in Europe and its impact on well-being. *Kyklos*, 63(3), 346-382.

- Hessami, Z. (2011). Globalization's winners and losers-evidence from life satisfaction data, 1975-2001. *Economics Letters*, 112(3), 250-253.
- Hoyle, R. H. (Ed.). (1995). *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications*. London: Thousand Oaks: Sage Publications.
- Iaousse, M. B., El Hadri, Z., Hmimou, A. & El Kettani, Y. (2021). An iterative method for the computation of the correlation matrix implied by a recursive path model. *Quality & Quantity*, 55, 897-915.
- Inglehart, R. & Klingemann, H.-D. (2000). Genes, culture, democracy, and happiness. E. Diener & E. M. Suh (Ed.), *Culture and Subjective Well-Being* (165-183). The MIT Press.
- Inglehart, R., Foa, R., Peterson, C. & Welzel, C. (2008). Development, freedom, and rising happiness: A global perspective (1981-2007). *Perspectives on Psychological Science*, 3(4), 264-285.
- Inglehart, R. (2009). Democracy and happiness: What causes what?. A. K. Dutt & B. Radcliff (Ed.). *Happiness, economics and politics* (256-271). Edward Elgar Publishing.
- International IDEA. (2019). The global state of democracy 2019: Addressing the ills, reviving the promise.
- Jöreskog, K. G. (1996). *Lisrel 8: User's reference guide*. United States of America: Scientific Software International Inc.
- Jöreskog, K. G. & Sorbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with The SIMPLIS command language*. United States of America: Scientific Software International.
- Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık ve Danışmanlık.
- Khine, M. S. (Ed.). (2013). *Application of structural equation modeling in educational research and practice* (Vol. 7). Rotterdam: SensePublishers.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. The Guilford Press.
- Knoll, B. & Pitlik, H. (2016). Who benefits from big government? A life satisfaction approach. *Empirica*, 43, 533-557.
- Li, F., Duncan, T. E., Harmer, P., Acock, A. & Stoolmiller, M. (1998). Analyzing measurement models of latent variables through multilevel confirmatory factor analysis and hierarchical linear modeling approaches. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 5(3), 294-306.
- Lleras, C. (2005). Path analysis. *Encyclopedia of Social Measurement*, 3(1), 25-30.
- Loehlin, J. C. (2004). *Latent variable models: An introduction to factor, path, and structural equation analysis*. London: Psychology Press.
- Menard, S. (2002). *Applied logistic regression analysis* (Vol. 106). Sage.
- Meydan, C. H., & Şeşen, H. (2015). *Yapısal eşitlik modellemesi AMOS uygulamaları* (2. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Moore, A. D. (1995). Structural equation modeling in special education research. *Remedial and Special Education*, 16(3), 178-183.
- Musgrave, R. A. & Musgrave, R. A. (1959). *The theory of public finance: A study in public economy* (Vol. 658). New York: McGraw-Hill.
- Nikolaev, B. (2014). Economic freedom and quality of life: Evidence from the OECD's your better life index. *Journal of Private Enterprise*, 29(3), 61-96.
- Nikolova, M. (2016). Minding the happiness gap: Political institutions and perceived quality of life in transition. *European Journal of Political Economy*, 45, 129-148.
- North, D. C. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), 97-112.
- Ochsen, C. & Welsch, H. (2012). Who benefits from labor market institutions? Evidence from surveys of life satisfaction. *Journal of Economic Psychology*, 33(1), 112-124.
- O'Rourke, K. H. (2006). Heckscher-Ohlin theory and individual attitudes toward globalization. Findlay (Ed.). *Eli Heckscher, International Trade and Economic History* (107-138). The MIT Press.
- Orviska, M., Caplanova, A. & Hudson, J. (2014). The impact of democracy on well-being. *Social Indicators Research*, 115, 493-508.
- Owen, A. L., Videras, J. & Willemssen, C. (2008). Democracy, participation, and life satisfaction. *Social Science Quarterly*, 89(4), 987-1005.
- Ovaska, T. & Takashima, R. (2010). Does a rising tide lift all the boats? Explaining the national inequality of happiness. *Journal of Economic Issues*, 44(1), 205-224.
- Perovic, L. M. & Golem, S. (2010). Investigating macroeconomic determinants of happiness in transition countries: How important is government expenditure?. *Eastern European Economics*, 48(4), 59-75.

- Radcliff, B. & Shufeldt, G. (2016). Direct democracy and subjective well-being: The initiative and life satisfaction in the American states. *Social Indicators Research*, 128, 1405-1423.
- Raykov, T. & Marcoulides, G. A. (2006). *A first course in structural equation modeling*. Routledge, London.
- Rode, M., Knoll, B. & Pitlik, H. (2013). Economic freedom, democracy, and life satisfaction. *Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report*. Vancouver: Economic Freedom Network.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. New York: Psychology Press, Third Edition.
- Sharma, S. (1996). *Applied multivariate techniques*. New York: John Wiley&Sons. Inc.
- Shiroka-Pula, J., Bartlett, W. & Krasniqi, B. A. (2023). Can the government make us happier? Institutional quality and subjective well-being across Europe: A multilevel analysis using eurobarometer survey 2019. *Applied Research in Quality of Life*, 18(2), 677-696.
- Smith, A. (1776). *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Reprinted 1980, London: Deut and Sane.
- Tella, R. D., MacCulloch, R. J. & Oswald, A. J. (2003). The macroeconomics of happiness. *Review of Economics and Statistics*, 85(4), 809-827.
- Tran, L. N., Xuan, J., Nakagami, H., Kuroki, S., Ge, J. & Gao, W. (2022). Influence of household factors on energy use in Vietnam based on path analysis. *Journal of Building Engineering*, 57, 104834.
- V-Dem. (2022). *Varieties of democracy*. <https://www.v-dem.net/data/the-v-dem-dataset/> (20.07.2024).
- World Bank Group. (2024). *World development indicators*. <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators/> (20.07.2024).
- Wright, S. (1921). Correlation and causation. *Journal of Agricultural Research*, 20(7), 557-885.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Gülşah ADAM (%50), Ayşegül YILDIZ (%50)

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Gülşah ADAM (50%), Ayşegül YILDIZ (50%)

Institutional Quality and Subjective Well-Being: A Case Study of Latin America

Gülşah ADAM & Ayşegül YILDIZ

Extended Abstract

Since the foundations of economics were laid, economists have been trying to understand the fundamental causes of human welfare. Economists such as Adam Smith, John Stuart Mill, and David Ricardo, who adhered to the classical economic view, emphasised that the essential elements that shape human well-being are concepts such as institutions, public policies, and the rule of law. In light of these discussions, this research addresses the link between the quality of formal institutions and subjective well-being in Latin American countries. While subjective well-being is measured by individuals' life satisfaction, the quality of formal institutions is evaluated based on factors such as the level of democratisation, the legal quality index, and the share of government consumption expenditures in national consumption. In addition to these variables, corruption perception, unemployment rate, GDP per capita, and social support datasets are included in this analysis as independent variables. The research conducts a comprehensive analysis of Latin American countries for the period 2010-2021 using a structural equation model.

The subjective well-being data used in this study are from the Gallup World Poll (GWP) covering 2005/06 to 2021. The response to the life evaluation question is the national average response. The question is as follows: "Please imagine a ladder with the rungs numbered from 0 (bottom) to 10 (top). The top of the ladder represents the best possible life for you, and the bottom represents the worst possible life. On which rung of the ladder do you feel you are standing right now?" This measure is referred to in the literature as the Cantril survival ladder. Legal quality data is obtained from the Fraser Institute's World Economic Freedom Report. Following the work of Gwartney & Lawson (2008) and Bjørnskov, Dreher & Fischer (2010), the institution quality variable is calculated by taking the arithmetic average of the data on Judicial Independence, Impartial Courts, Property Rights, Military Intervention, and Legal Integrity. For the democratisation level, the Index of Electoral Democracy from the Varieties of Democracy (V-Dem) dataset is used. The Index of Electoral Democracy attempts to embody the core value of ensuring that leaders are accountable to citizens. This situation arises when there is broad enfranchisement through competitive elections aimed at securing voter approval, when political and civil society organisations function without restrictions, when elections are conducted fairly without fraud or systematic irregularities, and when the outcome of elections influences the selection of the country's chief executive. Between elections, there is freedom of expression and an independent media that can offer alternative views on politically important issues.

The data for the public consumption expenditure variable is taken from the Fraser Institute's Economic Freedom Report. It measures the extent to which a country relies on personal preferences and markets rather than government budgets and political decisions. Therefore, countries with lower government consumption as a percentage of total consumption have lower scores in this field. Perception of corruption data is taken from the Gallup World Poll, and the two questions in the poll are: "Is corruption widespread in government or not?" and "Is corruption widespread in business?" The overall perception is the average of these two 0 or 1 responses.

Social support (or having someone to rely on in difficult times) is the national average of the binary (0 or 1) responses to the Gallup World Poll survey question: "Do you have relatives or friends you can trust who can always help you if you are in trouble?" This data is used as a control variable in the analysis. Finally, unemployment rates and gross domestic product per capita data are taken from the World Development Indicators prepared by the World Bank. Gross domestic product per capita is adjusted according to purchasing power parity (2021 dollar level).

The findings show that there is no statistically significant relationship between the level of democratisation and subjective well-being in Latin American countries. This result is consistent with the findings of Bjørnskov (2003),

Bjornskov et al. (2008), Inglehart (2009), and Inglehart & Klingemann (2000). The reason behind this insignificant relationship can be explained by the fact that many countries in Latin America have been facing political instability, corruption, and bad governance for a long time, which has damaged public trust in democratic institutions. The significantly negative relationship between the perception of corruption and subjective well-being among our findings supports this inference.

Another insignificant result regarding the relationship between gross domestic product per capita and subjective well-being is reported. Richard Easterlin (1974) observed that despite the increase in average incomes of countries after World War II, there was no increase in individuals' life satisfaction. Relying on this finding, he introduced the Easterlin Paradox into the literature. The positively insignificant relationship between GDP per capita and subjective well-being in Latin American countries supports this paradox. The fact that this paradox was confirmed in our model indicates that focusing investments solely on economic growth in the region will be directly insufficient to ensure social welfare. While GDP per capita, considered one of the economic growth indicators, does not significantly affect individuals' subjective well-being, our results show that the increase in unemployment has a direct and negative impact on subjective well-being. The reason might be that resource distribution and job creation have more power than economic growth in ensuring social welfare. Another finding regarding the unemployment variable is that an increase in unemployment negatively affects government consumption. This might be explained by the fact that high unemployment rates lead to a decrease in tax revenues and an increase in social assistance expenditures. This can lead to a budget deficit and an increase in public debt, and governments may reduce their spending in order to ensure fiscal sustainability. Furthermore, when unemployment is high, economic activity slows down, which narrows the tax base and may limit the government's spending capacity.

The structural equation modelling results report that the strength of legal quality in Latin American societies provides the greatest positive contribution to life satisfaction. This positive and significant relationship means that one of the potential ways to increase the welfare of Latin American societies is to invest in a fair and effective legal system. The results demonstrate that another positive impact on subjective well-being is provided by social support. This result emphasises the indispensable role of social support in life satisfaction in Latin American societies, which have a collectivist culture rather than individualism. An important point that should be addressed in these results is that the high quality of legal institutions also increases social support. This positive relationship shows that legal institutions also affect elements such as interpersonal solidarity and community affiliation that play a role in life satisfaction.

In addition to political and legal institutions, economic institutions are one of the most important factors affecting the subjective well-being of individuals. The share of government consumption expenditures in national consumption is directly related to subjective well-being. While the standard neoclassical theory explains this relationship by governments' intervention in market failures and regulation of the functioning of the market economy, the classical view argues that governments will provide social welfare by maximising the well-being of their citizens. In this context, the common view of the standard neoclassical and classical theories is that subjective well-being, and the share of government consumption expenditures are directly proportional. Public choice theory opposes this view, arguing that governments can often maximise their own welfare at the expense of society's welfare and that excessive government consumption can negatively affect subjective well-being. Although the literature predominantly supports public choice theory, there are also findings that challenge its validity. Our findings confirmed the public choice theory for Latin American countries, finding a negative and significant correlation between the size of government consumption and subjective well-being. This result indicates that Latin Americans do not support political preferences over individual preferences.

In a nutshell, this study draws attention to the importance of institutional quality in ensuring social peace in Latin America by highlighting the effect of institutional improvements on the well-being of individuals for policymakers.